

Nikola D. Janković¹

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet,
student doktorskih studija

TIPOVI KORPUSA I MOGUĆNOSTI NJIHOVE PRIMENE U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA

U radu su na primerima reprezentativnih studija predstavljene metode primene najzastupljenijih vrsta korpusa u nastavi jezika, sa naročitim akcentom na mogućnostima direktne primene u nastavi italijanskog jezika. Takođe, predstavljene su i najveće prednosti i ograničenja primene ovih metoda, kao i najprikladniji dostupni korpusi italijanskog jezika za svaku od obrađenih vrsta primene. S obzirom na to da je broj studija koje se bave direktnom primenom korpusa u nastavi jezika kod nas još uvek relativno mali, smatramo da ovaj rad može doprineti da veći broj nastavnika italijanskog jezika stekne uvid u mogućnosti upotrebe korpusa u učionici. Imajući u vidu ovaj cilj, ali i prostorna ograničenja, u radu su detaljnije predstavljeni samo neki od najreprezentativnijih načina upotrebe korpusa u nastavi jezika koji su relevantni za direktnu primenu u učionici.

Ključne reči: korpus, nastava jezika, italijanski jezik, opšti korpusi, specijalizovani korpusi

1. Uvod

Razvoj savremenih elektronskih korpusa u drugoj polovini XX veka omogućio je sticanje uvida u najrazličitije aspekte jezika i njihovih pojedinačnih varijeteta, nakon čega su metode korpusne lingvistike postale značajan alat u gotovo svim lingvističkim granama. U poslednjih nekoliko decenija nastalo je obilje studija koje ilustruju brojne prednosti upotrebe korpusa i u nastavi jezika, kako indirektno, kao izvor informacija prilikom izrade udžbenika, gramatika i nastavnih sredstava, tako i direktno, omogućujući nastavnicima

¹ Kontakt podaci: nikolajankovickv@gmail.com

i učenicima otkrivanje osobina jezika na načine na koje to nije bilo moguće putem tradicionalnih sredstava. Za razliku od oblasti nastave engleskog jezika, u kojoj je primetna sve češća direktna upotreba korpusa u učionici za potrebe didaktičkog procesa, zastupljenost korpusa u nastavi italijanskog jezika je i dalje mala. U cilju upoznavanja većeg broja nastavnika i učenika sa načinima na koje korpusi mogu biti korisni za konkretne potrebe učenja italijanskog jezika, u ovom radu su predstavljene postojeće metode upotrebe najzastupljenijih tipova korpusa u nastavi jezika, kao i mogućnosti i ograničenja njihovog prilagođavanja potrebama nastave italijanskog jezika. U obrađene vrste korpusa u ovom radu spadaju opšti korpusi (pisanog i govornog jezika), zajedno sa veb-korpusima i „ad hoc” korpusima, zatim specijalizovani korpusi, višejezični (uporedni ili paralelni) korpusi, kao i učenički korpusi. Iako izraz „primena korpusa u nastavi jezika” obuhvata i indirektnu primenu, to jest upotrebu korpusa kao izvora informacija za izgradnju rečnika, gramatika i nastavnih sredstava, u radu su prikazane metode direktne primene korpusa u učionici, koje se odnose na aktivnosti samih nastavnika i učenika u procesu nastave jezika.

2. Opšti korpusi u nastavi jezika

Kao zbirke tekstova iz različitih žanrova i oblasti znanja, dizajnirane da budu statistički reprezentativne za određeni jezik ili jedan njegov varijetet, opšti referentni korpusi predstavljaju bazu autentičnih podataka koja se može koristiti za proučavanje različitih jezičkih aspekata (Kennedy 1998: 19-20). Istraživanjem konkordanci u ovim korpusima može se steći uvid u frazeologiju, kolokacije i brojne jezičke obrasce koji se ne mogu otkriti putem drugih sredstava (ibid.: 247-258), dok se pomoću frekvencijskih lista može otkriti učestalost reči, koja se zatim može upoređivati sa učestalošću ovih reči u specijalizovanim oblastima ili žanrovima (Hunston 2002: 67-68). Iako su ove metode najpre korišćene u istraživačke svrhe, a zatim i u procesu izrade referentnih rečnika i gramatika, u poslednjim decenijama je sve više zastupljena njihova direktna primena u nastavi jezika, pre svega u okviru „data-driven learning” (DDL) pristupa i aktivnosti „učenja putem otkrića”, u kojima sami učenici imaju ulogu istraživača, koristeći metode korpusne lingvistike za otkrivanje jezičkih pojava (Römer 2008). Primeri ove vrste korpusa u italijanskom jeziku su „Corpus di Riferimento dell’Italiano Scritto” (CORIS)², koji je referentni korpus za pisani italijanski jezik, zatim „Lessico di frequenza dell’italiano parlato” (LIP)³ i „Corpora e Lessici dell’Italiano Parlato e Scritto” (CLIPS)⁴, koji su referentni za italijanski govorni jezik.

² CORIS korpus je slobodno dostupan na adresi: <http://corpora.dslo.unibo.it/TCORIS/>

³ LIP korpus je slobodno dostupan na adresi: <http://badip.uni-graz.at/it/>

⁴ CLIPS korpus je slobodno dostupan nakon registracije na adresi: <http://www.clips.unina.it/it/index.jsp>

U ovom odeljku predstavljeno je nekoliko metoda upotrebe korpusa koje se mogu primeniti u oblasti nastave italijanskog jezika, primeri ovakvih vrsta primene u praksi, kao i prednosti i mane ovakvih pristupa. Osim opštih referentnih korpusa, u ovom odeljku uzeta je u obzir i mogućnost primene korpusa koji obuhvataju različite tematske oblasti, ali ne poseduju širinu i kontrolisani dizajn opštih referentnih korpusa. U ovakve korpuse ubrajamo korpuse tekstova sa interneta (tzv. „veb-korpuse“), korpuse novinskih tekstova i korpuse sastavljene na osnovu konkretnih nastavnih ciljeva (tzv. „ad hoc korpuse“), koji opravdavaju svoje mesto u oblasti nastave jezika drugim prednostima, poput lakoće upotrebe i mogućnosti sužavanja pretrage na različite tematske oblasti.

2.1. Nastava gramatike

Jedna od oblasti nastave jezika u kojima korpusi mogu napraviti značajan doprinos predstavlja nastava gramatike. O’Kif i saradnici (O’Keeffe et al. 2007: 100) navode da upotreba korpusa za učenje gramatike može da produbi saznanja o tradicionalnim gramatičkim pojavama i kategorijama, njihovoj raspodeli ili upotrebi u različitim registrima, kao i da ukaže na gramatičke pojave koje se javljaju uz određene reči ili na veze između gramatike i leksike. S obzirom na to da su opšti referentni korpusi postali veoma vredan resurs, ne samo u oblasti lingvističkih istraživanja, već i u procesu sastavljanja referentnih rečnika i gramatika (Römer 2008), ova vrsta korpusa može se smatrati najprikladnijom za primenu u oblasti nastave gramatike.

Miličević i Samardžić (Miličević, Samardžić 2010) u svom radu predstavljaju nekoliko vrsta primena CORIS korpusa u nastavi italijanskog jezika upotrebom konkordanci, regularnih izraza ili statističkih mera. Jedan od primera ovakvih aktivnosti predstavlja vežba vezana za upotrebu određenog člana uz kombinacije prisvojnih prideva i imenica koje označavaju rodbinske odnose. Kako navode autorke, proučavanjem konkordanci izraza „sua moglie“ u korpusu (Prilog 1), gde je u pretrazi omogućeno dobijanje i rezultata sa atributom između ove dve reči upotrebom regularnog izraza („sua 2:2 moglie“), učenici mogu samostalno doći do pravila vezanog za upotrebu člana u ovoj situaciji (određeni član se koristi ukoliko je imenica u deminutivu, u množini, ili je određena nekim atributom).

Ovakav tip aktivnosti ima nekoliko pozitivnih aspekata. Bolton i Kob (Boulton, Cobb 2017) ukazuju na to da pristup u kome učenici dolaze do zaključaka istražujući podatke iz korpusa (tzv. „data-driven learning“) koristi učenje zasnovano na obrascima, koje predstavlja podrazumevani način obrade podataka i koje je lakše u odnosu na učenje pravila. Takođe, Kob (Cobb 1999) navodi da prema konstruktivističkoj teoriji učenja znanje koje je kreirano od strane samih učenika jeste fleksibilnije, korisnije i omogućava bolji transfer u odnosu na znanje koje im je preneseno od strane nastavnika.

Treba, međutim, istaći da je učenicima najpre potrebno objasniti osobine i ograničenja podataka iz korpusa, s obzirom na to da ih najčešće ne razumeju intuitivno, pri čemu sam rad sa konkordancama podrazumeva menjanje određenih intuitivnih navika čitanja teksta i njegove analize (O’Keeffe, Farr 2003; Gavioli 2005). Takođe, opšti referentni korpusi su prilagođeni potrebama lingvističkih istraživanja, ali ne i direktnoj primeni u nastavi jezika (Braun 2005; Lee 2011), zbog čega je često potrebno da nastavnik najpre obradi podatke iz korpusa biranjem poznatih konteksta, smanjivanjem količine podataka i pojednostavljivanjem zadataka (Lee 2011). Istraživanje podataka iz korpusa se takođe može prilagoditi kontekstu učionice upotrebom manjih, homogeničnijih korpusa, kao što su određeni veb-korpusi italijanskog jezika, korpusi novinskih tekstova ili korpusi napravljeni od strane nastavnika za potrebe ilustrovanja određenih jezičkih pojava, o čemu će biti reči u narednim odeljcima.

2.2. Istraživanje kolokacija

Jedan od bitnih aspekata jezika koji se može analizirati pomoću opštih korpusa jesu kolokacije, to jest, grupe reči koje teže da se koriste zajedno i poprimaju novo zajedničko značenje (Bini et al. 2007). S obzirom na to da se značenje kolokacija ne može pretpostaviti na osnovu značenja pojedinačnih reči i da samo prepoznavanje ovih konstrukcija otežava činjenica da reči u kolokacijama zadržavaju svoju sintaksičku funkciju i sopstveno značenje, učenici često imaju teškoća pri savladavanju ovih konstrukcija. Ovakva priroda kolokacija dovodi do čestih grešaka u njihovom prevodu, naročito ako su ciljni jezik i izvorni jezik učenika bliski (ibid.).

Kao što je prethodno pomenuto, frekvencijske liste su, pored konkordanci, veoma koristan alat za sticanje uvida u različite jezičke pojave, uključujući i kolokacije. Mnogi referentni korpusi (među kojima je i CORIS) nude statističke podatke vezane za najčešće kolokacije reči u vidu frekvencijskih lista, koje mogu biti veoma korisne učenicima da razumeju u kojim se kontekstima upotrebljava određena reč u italijanskom jeziku.

Jedan od mogućih primera ovakve primene frekvencijskih lista predstavlja razlika u upotrebi glagola „attraversare” i „varcare”, koji su sinonimi u značenju „preći”, ali su reči sa kojima se najčešće upotrebljavaju različite. U Prilozima 2 i 3 prikazani su najčešći kolokati ovih glagola (uz upotrebu člana u kontekstu sa desne strane) u CORIS korpusu, na osnovu kojih se može uočiti da se “attraversare” koristi uz imenice koje označavaju prostore kroz koje je potrebno kretati se određeno vreme da bi se prešli, dok se “varcare” koristi uz imenice koje same označavaju prostor koji sadrži prolaz ili prelaz.

Ilustrovanje kolokacija pomoću podataka iz korpusa, bilo pomoću konkordanci ili frekvencijskih lista, može se pojednostaviti tako što će učenici analizirati prethodno odštampane rezultate pretrage korpusa. Kako navodi

Čarls (Charles 2011: 40), radom sa gotovim materijalima učenici mogu dostići početni nivo „svesti o korpusima“, bez potrebe za obukom o pravljenju upita u elektronskim korpusima.

2.3. Istraživanje značenja reči

Opšti referentni korpusi imaju dugu tradiciju upotrebe u istraživanju značenja reči, s obzirom na to da su veliki korpusi u papirnoj formi konsultovani za potrebe sastavljanja rečnika još u 17. veku, dok se danas korpusi koriste u procesu sastavljanja gotovo svih jednojezičnih rečnika (Hunston 2002; O’Keeffe et al. 2007). Ove mogućnosti opštih korpusa značajne su, međutim, i u oblasti nastave jezika. Naime, s obzirom na to da rečnici teže pružanju sveobuhvatnih definicija značenja reči, učenici zbog prevelikog obima informacija često ne uspevaju da izdvoje one koje su relevantne za njihov kontekst učenja jezika (Gavioli 2005), što se može prevazići upotrebom referentnih korpusa za proveravanje hipoteza o značenju i upotrebi reči dobijenih iz rečnika (Murison-Bowie 1996).

U svom radu (Bernardini 2004), Bernardini predstavlja primer aktivnosti u kojima se primenjuje pristup „učenja putem otkrića“ za istraživanje značenja reči pomoću konkordanci u opštem korpusu engleskog jezika. Učesnici ove studije su u okviru prevodilačkog zadatka istraživali značenje engleskih reči pomoću konkordanci pojedinačnih reči ili njihovih kombinacija sa određenom vrstom reči. U okviru ovog zadatka, učenici su imali sve više slobode u sprovođenju aktivnosti kako su sticali iskustvo u odabiranju resursa, osmišljavanju upita, tumačenju rezultata i sličnim procedurama (za više detalja o samoj metodologiji, v. Bernardini 2004). Kako Bernardini (ibid.: 27-28) navodi, ovakve aktivnosti nude niz prednosti, kao što su veća autonomija učenika u proučavanju jezika, koja je povezana sa višim nivoom motivacije i efektivnosti učenja, fokusiranje i na formu i na značenje reči i lakše stvaranje korelacija između njih, podsticanje zapažanja i diskutovanja i stvaranje atmosfere koja nije autoritarna.

Treba naglasiti da analiza podataka u opštim referentnim korpusima može biti zbunjujuća za učenike zbog različitosti žanrova i registara koje obuhvataju (Chambers 2005). Iz ovog razloga, u nastavi se mogu koristiti manji korpusi čija je građa relevantna za pojavu koja se želi ilustrovati, ili se može sastaviti manji „ad hoc“ korpus u skladu sa potrebama nastave. Aston (Aston 1997: 52) ističe dve glavne prednosti upotrebe manjih, homogenih korpusa koji sadrže poznate tipove tekstova: 1) rad sa ovakvim korpusima olakšava upotrebu od strane učenika, s obzirom na to da učenici najčešće ne poseduju dovoljne jezičke veštine za tumačenje i kategorizaciju slučajeva upotrebe u nepoznatim kontekstima; 2) oni su prikladni za kreiranje zadataka u kojima se koristi ponavljanje jezičkih obrazaca i manji stepen varijacije u situacijama i kontekstima.

Kada je u pitanju upotreba manjih korpusa za istraživanje značenja reči u nastavi italijanskog jezika, Gavioli (2005) navodi primer upotrebe korpusa italijanskih novinskih tekstova od milion reči za ilustrovanje razlika između dva italijanska kvazisinonima, „mattina” i „mattino”. Studentima su najpre predstavljene konkordance ovih reči u korpusu, a zatim je Gavioli analizirala konkordance sa učenicima, izdvajajući relevantne razlike u obrascima upotrebe.

Tokom analize konkordanci uočeno je da se vremenske odrednice poput „questa”, „ieri”, „domani” ili „domenica” koriste ispred reči „mattina”, dok takvih odrednica nema ispred reči „mattino”, koja se upotrebljava u konstrukcijama poput „di buon mattino” ili „le 7 del mattino”. Na osnovu ovih podataka, zaključeno je da, iako se „mattino” i „mattina” odnose na period dana od zore do podneva, samo se „mattina” može odnositi na jutro određenog dana. Kako Gavioli (ibid.) navodi, ova vrsta aktivnosti predstavlja efikasan način objašnjavanja razlika u značenju između reči i doprinosi stvaranju svesti o vezi između značenja reči i njihove upotrebe kod učenika, što je jedan od bitnih faktora u analiziranju korpusnih podataka.

Imajući u vidu da se, poput navedenog primera, mali korpusi novinskih tekstova mogu koristiti za ilustrovanje jednostavnijih jezičkih pojava, značajan korpus u oblasti nastave predstavlja korpus „La Repubblica”. Ovaj korpus obuhvata sva izdanja istoimenog italijanskog dnevnog lista od 1985. do 2000. godine i znatno proširuje mogućnosti upotrebe navedenih aktivnosti u nastavi italijanskog jezika, s obzirom na to da se zbog svoje strukture i veličine od 380 miliona reči može koristiti kao zamena za referentni korpus (Barbera 2013; Cresti, Moneglia 2016). Kao zamena za opšti referentni korpus u ovoj oblasti mogu se koristiti i veliki veb-korpusi italijanskog jezika, s obzirom na to da u oblasti leksike ovi korpusi mogu pružiti detaljne podatke i o retkim fenomenima, a koji u nekim slučajevima nisu zastupljeni u referentnim korpusima (Baroni et al. 2009). Kada su u pitanju veliki veb-korpusi italijanskog jezika, izdvajamo itWaC korpus⁵ koji obuhvata tekstove sa interneta iz velikog broja žanrova i tematskih oblasti i sadrži više od milijardu i po korpusnih reči, kao i PAISÀ korpus⁶, koji obuhvata italijanske tekstove objavljene pod Creative Commons licencom i sadrži oko 250 miliona korpusnih reči.

3. Specijalizovani korpusi u nastavi jezika

Specijalizovani korpusi su svojom strukturom prilagođeni za istraživanje i podučavanje jezičkih pojava u okviru određenih tipova teksta i jezičkih domena; kako navode O’Kif i saradnici (O’Keeffe et al. 2007: 198), ovakvi korpusi imaju nekoliko prednosti u nastavi jezika u odnosu na opšte korpusne. Najpre, s

⁵ Korpus itWaC je dostupan nakon registracije na sajtu Sketch Engine na adresi: <https://www.sketchengine.eu/itwac-italian-corpus/>

⁶ Korpus PAISÀ je dostupan na adresi <https://www.corpusitaliano.it/>

obzirom na ograničenu strukturu specijalizovanih korpusa, podaci iz kojih se sastoje najčešće vernije prikazuju određeni jezički domen od opštih korpusa, koji teže da budu reprezentativni za čitav jezik. Zatim, statistička zastupljenost specijalizovanih termina i jezičkih obrazaca je doslednija u specijalizovanim korpusima, čak i ukoliko oni sadrže relativno mali broj podataka. Takođe, znatno je lakše definisati i ograničiti različite vrste primene specijalizovanih korpusa u nastavi jezika u odnosu na opšte korpusne. Kada je u pitanju italijanski jezik, najznačajniji su korpusi koji sadrže tekstove iz oblasti administracije i prava, u koje spadaju Jus Jurium korpus i „Corpus Senato della Repubblica“⁷, zatim korpusi koji obuhvataju jezik radija i televizije, u koji spadaju „Corpus di Parlato Telegiornalistico“ (CPT)⁸, „Lessico dell’Italiano Radiofonico“ (LIR)⁹ i „Lessico dell’Italiano Televisivo“ (LIT)¹⁰, kao i korpus akademskih tekstova „Athenaeum“¹¹. Potrebno je istaći da se u nastavi italijanskog jezika, umesto određenih vrsta specijalizovanih korpusa, mogu koristiti i „RIDIRE“ korpus, koji obuhvata tekstove sa interneta iz 12 različitih domena i sadrži preko milijardu reči, kao i „NUNC“ korpus, koji obuhvata članke i diskusije sa sajta UseNet, koji pored opšteg dela sadrži i delove specijalizovane za različite tematske oblasti (Barbera et al. 2007; Barbera 2015).

U ovom odeljku predstavljeni su postojeći načini primene specijalizovanih korpusa u istraživanju stručne terminologije, sastavljanju tekstova i prevodjenju, kao i mogućnosti ovakve primene korpusa u nastavi italijanskog jezika.

3.1. Istraživanje stručne terminologije

Iako opšti korpusi mogu biti veoma korisni za svrhe istraživanja značenja reči, specijalizovani korpusi su bolje prilagođeni istraživanju značenja stručnih termina (O’Keeffe et al. 2007), s obzirom na to da ograničavaju rezultate na oblast koja je relevantna za pretragu. Gavioli (Gavioli 2005) navodi da stručna terminologija može naročito biti teška učenicima, ne samo zbog nepoznavanja pojedinih reči, već i zbog nepoznavanja jezičkih konvencija i načina konceptualizacije tipičnih za određenu diskursnu zajednicu. U svojoj knjizi (ibid.), ona predstavlja primere upotrebe korpusa za istraživanje koncepata izraženih stručnim terminima. Prema Gavioli, konkordance najčešće ne pružaju direktno objašnjenje stručnih koncepata, ali u slučajevima kada učenici mogu

⁷ Corpus Senato della Repubblica je slobodno dostupan za preuzimanje na adresi: <http://www.parlaritaliano.it/index.php/it/corpora-di-parlato/649-lessico-e-sintassi-leggibilita-del-linguaggio-politico-parlamentare>

⁸ Korpus CPT je slobodno dostupan za preuzimanje na adresi: <http://www.parlaritaliano.it/index.php/it/corpora-di-parlato/647-selezione-dal-qcorpus-di-parlato-telegiornalistico-anni-sessanta-vs-2005q>

⁹ Korpus LIR je slobodno dostupan na adresi: <http://193.205.158.203/Lir/>

¹⁰ Korpus LIT je slobodno dostupan na adresi: http://193.205.158.203/lit_ric2/

¹¹ Korpus Athenaeum je slobodno dostupan na adresi: <http://www.bmanuel.org/projects/at-HOME.html>

samo delimično da razumeju određeni pojam pomoću definicija u rečnicima i enciklopedijama, korpusi predstavljaju koristan alat koji omogućava učenicima da steknu dublje razumevanje ovog pojma istražujući najčešće načine njegove upotrebe (ibid.: 98).

Ova metoda predstavlja mogući model primene specijalizovanih korpusa italijanskog jezika u nastavi italijanskog jezika struke. Međutim, značajno ograničenje vezano za ovu, ali i druge vrste primene specijalizovanih korpusa u nastavi italijanskog jezika, predstavlja znatno manji broj dostupnih specijalizovanih korpusa italijanskog jezika u odnosu na engleski jezik. U nedostatku specijalizovanih korpusa, nastavnici mogu napraviti „ad hoc” korpus od dostupnih tekstova iz ove oblasti i koristiti ga kao zamenu za specijalizovani korpus (Gavioli 2005). Kao alternativa specijalizovanim korpusima mogu se koristiti specijalizovani odeljci veb-korpusa „NUNC” i „RIDIRE”, koji obuhvataju tematske oblasti arhitekture, kulinarstva, administracije, politike, informatike, kao i nekoliko naučnih i društvenih oblasti.

3.2. Primena specijalizovanih korpusa u nastavi prevođenja

Korpusi već godinama predstavljaju vredan alat u nastavi prevođenja (Kübler 2011), za šta je zaslužno više faktora. Aston (Aston 1999) navodi da korpusi olakšavaju proces donošenja odluka u prevođenju, stvaraju veći nivo sigurnosti kod učenika, omogućuju dolaženje do bržih i kvalitetnijih rešenja, pružaju brojne prilike za učenje jezika, omogućuju korisnicima sticanje znanja iz različitih oblasti i zauzimanje aktivne uloge u razvoju vlastitih prevodilačkih kompetencija.

Iako Filip (Philip 2009: 59) navodi da se uporedni opšti reprezentativni korpusi mogu koristiti u prevođenju za pronalaženje prevodnih ekvivalenata, Aston (Aston 1999) ističe brojne prednosti specijalizovanih korpusa kao alata u procesu prevođenja u odnosu na opšte korpuse:

- Relativno je lako upoznati se sa tekstovima u manjem specijalizovanom korpusu, što olakšava njegovu pretragu i tumačenje podataka iz njega;
- Specijalizovani korpusi pružaju podatke o učestalosti jezičkih jedinica u okviru određene oblasti ili tipa teksta;
- Konkordance polisemičnih jedinica dobijene iz specijalizovanih korpusa sadrže znatno manji broj slučajeva upotrebe koji nisu relevantni za pretragu;
- Specijalizovani korpusi su korisniji u procesu formulisanja hipoteza, s obzirom na to da se zbog njihove veće preciznosti upotreba kolokata za pronalaženje mogućih prevodnih ekvivalenata može proširiti na delove teksta ili čitave tekstove;
- Slučajna otkrića u procesu istraživanja tekstova iz specijalizovanih korpusa imaju veću šansu da budu relevantna za trenutni zadatak, ili buduće zadatke takvog tipa;

- Specijalizovani korpus predstavlja sredstvo za učenje o samoj oblasti kojoj tekst pripada, kao i o tekstualnim konvencijama u okviru ove oblasti.

Primer upotrebe specijalizovanih korpusa u nastavi prevođenja je studija u kojoj su italijanski studenti master studija na Univerzitetu u Parmi koristili specijalizovani korpus engleskog jezika u zadacima prevođenja radi razvijanja prevodilačkih veština (Mansfield 2014). Cilj studije je bio da učenici pomoću specijalizovanih korpusa unaprede razumevanje oblasti kojoj tekstovi pripadaju, kao i poznavanje terminologije i idiomatskih izraza. U jednom od zadatih tekstova iz oblasti medicine, jedna rečenica je glasila „Le tromboembolie venose sono di frequente riscontro nei pazienti affetti da neoplasie”. Termin „tromboembolia” se nije nalazio ni u jednom dostupnom dvojezičnom rečniku, zbog čega su učenici morali da koriste specijalizovani korpus medicinskih tekstova koji je sastavljen za potrebe studije. Jedan broj učenika je najpre tražio kolokacije reči „venous” u korpusu, čime su potvrdili svoje intuicije u vezi sa prevodom termina „tromboembolia”. Još jedna rečenica koja je učenicima predstavljala problem u prevodu glasila je: „tra i fattori di rischio per le tromboembolie si annoverano l’immobilizzazione prolungata, specie in ambito ospedaliero, le procedure chirurgiche e la chemioterapia, in presenza o meno di terapia ormonale adiuvante”. Učenici su imali dilemu da li se „terapia ormonale adiuvante” prevodi kao „adjuvant hormone therapy” ili „adjuvant hormonal therapy”. Učenici su u pretragu najpre uneli termin „adiuvante”, za koji nije postojao nijedan rezultat. Zatim je u korpusu potražen termin „hormone therapy”, što je dalo veoma korisne rezultate i pomoglo učenicima da nađu prevodni ekvivalent.

Pored pozitivnih efekata primene korpusa uopšte u oblasti prevođenja, kao i prednosti specijalizovanih korpusa u prevođenju u odnosu na opšte koje ističe Aston (Aston 1999), upotreba specijalizovanih korpusa u prevođenju, kako zaključuje Bauker (Bowker 1998: 18), dovodi do poboljšanja u korišćenju idiomatskih izraza, poznavanju same materije koja se prevodi i izboru adekvatnih termina.

4. Višejezični korpusi u nastavi jezika

Višejezični korpusi mogu biti uporedni i paralelni (Viganò 2011). Koriste se pre svega u oblasti prevođenja i nastave prevođenja (Zanettin 1998; Pearson 2003). Ovi korpusi, međutim, nalaze svoju primenu i u drugim oblastima nastave jezika, poput nastave gramatike, istraživanja terminologije u okviru određene oblasti, ali i slobodnog istraživanja različitih vrsta jezičkih obrazaca (Zanettin 1998; Laviosa 1999).

4.1. Uporedni korpusi

Uporedni korpusi, odnosno zbirke tekstova iz dva ili više jezika koji pripadaju istom žanru i oblasti znanja, danas su veoma vredan alat u nastavi prevođenja (Pearson 2003). Ovaj tip korpusa se najčešće koristi za proveravanje terminologije, identifikovanje odgovarajućih kolokata i otkrivanje tipičnih jezičkih obrazaca za određenu vrstu teksta ili oblast znanja, ne samo od strane učenika u procesu prevođenja, već i od strane nastavnika u pripremi prevodilačkih aktivnosti i ocenjivanju radova (ibid.).

Kada je u pitanju njihova upotreba u nastavi prevođenja, uporedni korpusi imaju nekoliko vrednih svojstava. Kako navodi Canetin (Zanettin 1998: 3-4), uvođenjem uporednih korpusa u nastavu prevođenja omogućuje se učenicima da otkriju osobine jezika koje se teško otkrivaju na druge načine. Kontrastivnom analizom jezičkih jedinica i struktura, poput kolokacionih obrazaca, leksičko-gramatičkih osobina i retoričke strukture, učenici mogu da otkriju načine na koje se pojedine ideje i pojmovi iskazuju u okviru određene oblasti na različitim jezicima. Takođe, putem kontrastivne analize struktura koje se koriste u sličnim kontekstima, uporedni korpusi mogu olakšati učenicima proces pronalaženja prevodnih ekvivalenata (Zanettin 2001). U ovom procesu učenici takođe razvijaju osećaj za koheziju i koherenciju iznad nivoa rečenice, s obzirom na to da strukture koje predstavljaju prevodne ekvivalente variraju zavisno od konteksta (ibid.). Kako navodi Filip (Philip 2009), upotreba uporednih korpusa u nastavi prevođenja pruža učenicima širu sliku o tome kako se određene reči i izrazi upotrebljavaju od strane izvornih govornika u određenoj oblasti, doprinoseći tako stvaranju tekstova koji su bliži izvornim tekstovima. Detaljniji primeri upotrebe uporednih korpusa italijanskog i engleskog jezika za potrebe prevođenja mogu se naći u studiji Canetina (Zanettin 2001), u kojoj su učestvovali studenti Škole za tumače i prevodioce na Univerzitetu u Bolonji. Uporedni korpusi, sastavljeni od specijalizovanih tekstova, mogu biti koristan alat i za istraživanje termina i frazeoloških izraza u ciljnom jeziku (Zanettin 1998). Jedan od primera ovakve upotrebe uporednih korpusa je studija koju je sprovela Gavioli (Gavioli 1999), u kojoj je uporedni italijansko-engleski korpus specijalizovanih tekstova iz oblasti medicine korišćen za sticanje znanja iz ove oblasti, razvijanje svesti o glavnim karakteristikama ciljnog jezika i bolje razumevanje izvornog teksta u toku prevođenja. Jedna od rečenica sa kojom su se susreli učenici tokom zadatka glasila je (ibid.: 6):

„Due mesi dopo il trapianto fu eseguita una **biopsia epatica** che evidenzia alterazioni ascrivibili a rigetto.”

Iako je termin „biopsia epatica” naizgled bio jednostavan za prevođenje (s obzirom na to da reči „biopsy” i „hepatic” pripadaju jeziku medicine), u konkordancama termina „biopsy” se nije nalazio nijedan slučaj upotrebe termina „hepatic biopsy”, nakon čega je zaključeno da bolji ekvivalent predstavlja termin

„liver biopsy”, sa 39 slučajeva upotrebe (ibid.). Ova vrsta aktivnosti sa uporednim korpusima, u kojoj učenici stiču znanje o samoj oblasti koja se obrađuje, kao i o načinima izražavanja specijalizovanih koncepata u ciljnom jeziku, značajna je za prevazilaženje problema bukvalnih prevoda uzrokovanih negativnim transferom (Mikolič Južnič 2012).

Osim navedenih prednosti vezanih za primenu u procesu prevođenja i istraživanja terminologije, mogućnost relativno jednostavnog procesa sastavljanja uporednih korpusa omogućava nastavnicima italijanskog jezika da ih koriste kao alternativu u brojnim aktivnostima koje zahtevaju upotrebu paralelnih korpusa, s obzirom na to da je broj jezika i oblasti obuhvaćen paralelnim korpusima i dalje vrlo ograničen (Kübler 2011). Kako navodi Canetin (Zanettin 1998), najpraktičniji izvori tekstova za sastavljanje uporednih korpusa su arhive dnevnih novina dostupne na CD-u ili na internetu, kao što su „Il Sole 24 Ore”, „La Stampa” ili „La Repubblica”, uz arhive novina na drugom jeziku, ali i tekstovi iz određene oblasti preuzeti sa interneta, skenirana dokumenta, naučni radovi, udžbenici i sl. Za proces analize tekstova i sastavljanje korpusa se najčešće koriste besplatni softverski alati kao što su „Tact”, „Corpus Wizard” ili komercijalni softverski paketi kao što su „Microconcord”, „Wordsmith Tools” i „Longman MiniConcordancer” (ibid).

Jedan od nedostataka uporednih korpusa je njihova ograničena reprezentativost (koju u velikoj meri određuju veličina korpusa i pouzdanost izvornih tekstova), zbog čega je za generalizaciju uvida stečenih na osnovu uporednih korpusa potrebno konsultovati se sa reprezentativnim korpusom (poput CORIS-a za italijanski jezik) (Kübler 2011). Takođe, Pirson (Pearson 2003: 16-17) navodi da uporedni korpusi nisu uvek adekvatni za primenu u nastavi prevođenja, s obzirom na to da sadrže samo originalne tekstove nastale u jednojezičnom okruženju, dok paralelni korpusi omogućuju učenicima da istražuju specifični prevodilački jezik, koji nastaje prilagođavanjem izvornog teksta ciljnom jeziku i „vršenjem jezičkog i kulturnog posredovanja” između dva jezika.

Iako je potrebno uzeti u obzir navedene nedostatke, Canetin (Zanettin 1998: 13) navodi da aktivnosti zasnovane na uporednim korpusima mogu da budu veoma korisne za sve učenike jezika, pri čemu se njihov najveći potencijal nalazi u nastavi prevođenja, s obzirom na to da razvijaju jezičke kompetencije učenika, pomažu u sticanju specifičnih veština vezanih za prevođenje.

4.2. Paralelni korpusi

Drugu grupu višejezičnih korpusa predstavljaju paralelni korpusi, koji su sastavljeni od originalnih tekstova na izvornom jeziku i njihovih prevoda na ciljni jezik (ili više jezika) (Gandin 2009). Kao i uporedni korpusi, paralelni korpusi su dizajnirani pre svega za potrebe prevođenja (Zanettin 2014). Međutim, oni

takođe omogućavaju proučavanje drugih aspekata jezika putem kontrastivne analize (Frankenberg-Garcia 2004; Laviosa 1999).

U oblasti prevođenja paralelni korpusi danas predstavljaju veoma značajan alat iz više razloga. Kako Tjubert (Teubert 2004: 187-188) navodi, u procesu prevođenja, umesto pojedinačnih reči, prevodne ekvivalente najčešće predstavljaju složenice, ustaljeni izrazi, šire konstrukcije i drugi tipovi kolokacija, koje jednojezični i dvojezični rečnici najčešće ne sadrže. On dodaje da paralelni korpusi omogućuju identifikovanje ovih jedinica značenja i pronalaženje njihovih ekvivalenata u ciljnom jeziku. Pored toga, paralelni korpusi omogućuju učenicima da putem kontrastivne analize originalnih tekstova na J1 jeziku i njihovih prevoda na J2 jezik steknu znanje o terminologiji, frazeologiji i kolokacijama (Kübler 2011; Teubert 2004). Aston (1999) navodi da paralelni korpusi u nastavi prevođenja prevazilaze neka ograničenja drugih korpusa, s obzirom na to da se pronalaženje mogućih prevoda pomoću jednojezičnih i uporednih korpusa zasniva na sposobnosti učenika da procene sličnosti u konstrukcijama, dok paralelni korpusi omogućuju uvid u postojeće izbore prevodilaca. Ova osobina paralelnih korpusa je značajna u nastavi prevođenja i zato što omogućava učenicima da otkriju originalna rešenja iskusnih prevodilaca za tipične probleme u procesu prevođenja, stičući tako vredne modele razmišljanja i izražavanja (Bernardini 2004). Detaljnije predstavljen primer upotrebe paralelnih korpusa za istraživanje razlika u sintaksičkim i semantičkim strukturama u italijanskom u odnosu na drugi jezik u kontekstu prevođenja predstavlja studija koju su sprovedi Favreti i saradnici (Favretti et al. 2001).

Pored upotrebe u nastavi prevođenja, paralelni korpusi mogu biti korišćeni i u drugim oblastima nastave jezika. Frankenberg-Garsija (Frankenberg-Garcia 2004) navodi da učenici mogu koristiti paralelne korpuse kao dopunu dvojezičnim rečnicima prilikom pisanja tekstova. Na ovaj način, oni mogu saznati kako da kažu određenu reč ili izraz na J2, kao i da saznaju šta određena nepoznata reč ili izraz u J2 znači na J1.

Postoji, međutim, nekoliko nedostataka paralelnih korpusa koji otežavaju njihovu primenu u nastavi jezika. Najpre, Frankenberg-Garsija (Frankenberg-Garcia 2004: 216-217) ističe da korišćenje paralelnih korpusa za ilustrovanje razlika između J1 i J2 jezika u slučajevima gde su one već jasne učenicima na intuitivnom nivou može biti kontraproduktivno. Osim toga, ukoliko se paralelni korpus koristi za analizu osobina J2 jezika, potrebno je ograničiti pretragu na izvorne tekstove, s obzirom na to da originalni tekstovi na određenom jeziku imaju značajno različite osobine od prevoda na istom jeziku (ibid.). Takođe, Aston (Aston 1999) navodi da paralelne konstrukcije u konkordancama ne treba posmatrati kao sigurne ekvivalente, već je potrebno najpre preispitati pouzdanost prevoda i imati na umu da korišćenje prevoda za identifikovanje ekvivalenata podrazumeva „sužavanje izvornog jezika na projektovanu sliku

ciljnog jezika". Kako bi se prevazišla nepouzdanost paralelnih korpusa, Aston predlaže upotrebu jednojezičnih ili uporednih korpusa za proveru hipoteza, dodajući da je idealno rešenje za ove potrebe dvosmerni paralelni korpus, pomoću koga se može proveriti da li originalni tekstovi na nekom jeziku sadrže slučajeve upotrebe pronađene u prevodima na isti jezik (ibid.).

Kada je u pitanju italijanski jezik, osim navedenih problema značajnu prepreku predstavlja mali broj dostupnih paralelnih korpusa koji obuhvataju ovaj jezik u odnosu na jezike poput engleskog i kineskog (Aston 1999; Zanettin 2014). Za italijanski jezik u ovoj oblasti su najznačajniji jezički projekti Evropske unije koji obuhvataju italijanski jezik, kao što su „Acquis Communautaire“¹², koji predstavlja skup svih zakona koji važe za članice Evropske unije i obuhvata 22 jezika sa preko milijardu reči, kao i „Europarl“¹³ korpus koji sadrži zapisnike sa zasedanja Evropskog parlamenta od 1996. godine i obuhvata 20 jezika sa nekoliko stotina miliona reči.

U manje zastupljenim jezicima, kao što je slučaj sa srpskim jezikom, problem nedovoljne dostupnosti paralelnih korpusa je još izraženiji. U momentu pisanja ovog rada u dostupnoj literaturi nije postojao nijedan paralelni italijansko-srpski korpus. Ovaj nedostatak biće delimično ispravljen projektom pokrenutim na Filološkom fakultetu u Beogradu, u kojem će dela srpskih autora i prevodi ovih dela na italijanski jezik biti digitalizovani i uređeni kao paralelni tekstovi (Moderc 2015a; Moderc 2015b). S obzirom na to da same metodologije primene paralelnih korpusa u nastavi jezika, obrađene u ovom odeljku, nisu vezane za jedan određeni jezik, može se očekivati da sa pojavom većeg broja paralelnih korpusa koji uključuju italijanski jezik, paralelni korpusi zauzmu važnu ulogu u nastavi italijanskog jezika.

5. Učenički korpusi u nastavi jezika

Učenički korpusi, to jest elektronske zbirke pisanih ili govornih tekstova proizvedenih od strane učenika J2/J2 u različitim jezičkim okolnostima (Granger et al. 2002), u poslednje dve decenije postaju „neizostavan alat u oblasti glotodidaktike“ (Ceković 2016). Ova vrsta korpusa se može smatrati jednim tipom specijalizovanih korpusa, ali s obzirom na njihovu naročitu povezanost sa kontekstom nastave jezika, u ovom radu su zasebno obrađeni. Iako učenički korpusi postoje tek od devedesetih godina 20. veka, postoji nekoliko vrsta njihove primene u nastavi jezika, kako u vidu alata u učionici, tako i u vidu izvora informacija za izradu silabusa i nastavnih sredstava (Granger et al.

¹² Acquis Communautaire korpus je slobodno dostupan na adresi: <https://ec.europa.eu/jrc/en/language-technologies/jrc-acquis>

¹³ Europarl korpus je slobodno dostupan za preuzimanje na adresi: <https://www.statmt.org/europarl/>

2002). Kada je u pitanju italijanski jezik, učenički korpus „VALICO“¹⁴, zajedno sa svojim kontrolnim korpusom „VINCA“, predstavlja najznačajniji korpus ove vrste (Barbera 2013). Ovaj korpus podržava sastavljanje potkorpusa na osnovu vrste teksta, maternjeg jezika učenika, godine učenja italijanskog jezika, znanja drugih jezika i kontakta sa italijanskim jezikom. Još jedan veliki učenički korpus italijanskog jezika koji obuhvata različite J1 je „ADIL2“, sastavljen na Univerzitetu za strance u Sijeni. Iako korpus nije slobodno dostupan, postoji u prodaji u DVD formatu.

Jedan od najznačajnijih načina primene učeničkih korpusa u učionici je analiza međujezika učenika (McEnery, Xiao 2011). S obzirom na to da iz komercijalnih razloga većina postojećih nastavnih sredstava ne obrađuje probleme vezane za specifični J1 (Gilquin et al. 2007), učenički korpusi predstavljaju važan izvor informacija za identifikovanje i objašnjavanje grešaka u međujeziku učenika (Meunier 2002). Upotrebom metodologije kontrastivne analize međujezika, u kojoj se učenički korpusi upoređuju međusobno ili sa korpusom tekstova izvornih govornika ciljnog jezika, moguće je otkriti pogrešnu upotrebu jezičkih jedinica u pogledu leksike, ortografije, gramatike, frazeologije, stilistike i pragmatike (Gilquin 2007). Pomoću DDL aktivnosti koje koriste ovu metodologiju, učenici mogu da steknu uvid u razlike između svog međujezika i ciljnog jezika i tako usvoje ispravne jezičke obrasce (ibid.).

Iako brojne studije koriste učeničke korpusne italijanskog jezika za istraživačke svrhe, primeri njihove direktne primene u nastavi su, prema našem istraživanju, i dalje malobrojni (up. <http://www.valico.org/publicazioni.html>). Jedan od ovakvih primera je studija koju je sprovedla Marelo (Marello 2012), u kojoj su „VALICO“ i „VINCA“ korpusi korišćeni za upoređivanje jezičkih osobina tekstova izvornih i neizvornih govornika italijanskog jezika. Za predmet analize izabran je broj izvedenica koje upotrebljavaju germanofoni učenici italijanskog jezika u odnosu na izvorne govornike italijanskog jezika u opisima jedne priče u slikama. Pretragom reči koje se završavaju na *-one*, u cilju identifikovanja eventualnih augmentativa kojima su učenici opisali velikog čoveka iz priče, u „VALICO“ korpusu učeničkih tekstova pronađeno je svega 29 rezultata, od kojih nijedan nije bio augmentativ. Sa druge strane, u „VINCA“ korpusu izvornih govornika pronađeno je 116 rezultata, među kojima su bili „omone“, „ceffone“, „ragazzone“, „mascalzone“ i „scimmione“. Kako Marelo (ibid.) navodi, ova aktivnost doprinela je razvoju nekoliko veština kod učenika: razlikovanje vrsta reči, razlikovanje eventualnih homonima, razlikovanje slučajeva u kojima je sufiks *-one* augmentativ od onih u kojima nije, postavljanje hipoteza o razlozima zašto izvorni govornici ne upotrebljavaju određene izraze pronađene u učeničkom korpusu, kao i prepoznavanje kolokvijalnih varijanti poput „scimmione“ umesto „omaccione“. S obzirom na veličinu i tekstualnu raznovrsnost korpusa „VALICO“

¹⁴ VALICO korpus je slobodno dostupan na adresi www.valico.org.

i "ADIL2", pomoću njih je moguće primeniti i složenije vrste analize, putem kojih učenici mogu uvideti i ispraviti različite vrste grešaka u svom međujeziku.

Ukoliko ovi korpusi ne obuhvataju kategorije koje su relevantne za specifični međujezik učenika, nastavnik može sastaviti korpus tekstova svojih učenika na italijanskom jeziku za sprovođenje DDL aktivnosti. Kako ističe Zajdelhofer (Seidlhofer 2002), rad sa korpusom tekstova koje su učenici sami sastavili ima veliku prednost u tome što su učenici u ovom slučaju znatno motivisaniji.

Pored direktne primene u nastavi italijanskog jezika, koja je tema ovog rada, treba spomenuti činjenicu da učenički korpusi predstavljaju važan alat i u različitim vrstama indirektno primene, kao što je izrada silabusa, budući da pružaju informacije o težini i redosledu usvajanja pojedinačnih jezičkih jedinica (Mcenery, Xiao 2011; Granger 2002). Značajan primer ovakve primene upotrebe učeničkih korpusa u nastavi italijanskog jezika kod nas predstavlja studija u kojoj su analizirani podaci u „ITALSERB“ govornom učeničkom korpusu, u cilju otkrivanja formi i funkcija diskursnih markera koje u govornoj produkciji upotrebljavaju studenti italijanskog jezika i književnosti na svakoj od četiri godine osnovnih studija na Filološkom fakultetu u Beogradu (v. Ceković 2016). Pomoću ove analize došlo se do uvida o mogućim poboljšanjima silabusa i nastavnih materijala kada je u pitanju oblast diskursnih markera. Još jedna vrsta indirektno primene učeničkih korpusa je upotreba informacija o najčešćim greškama iz učeničkih korpusa za unapređivanje udžbenika i drugih nastavnih sredstava skretanjem pažnje na potencijalno problematične jezičke pojave (Granger et al. 2002). Dodatni primeri upotrebe „ITALSERB“ korpusa u nastavi jezika, u koju su uključene aktivnosti gde učenici analiziraju korpus sa vlastitom proizvodnjom, mogu se naći u radu čije su autorke Ceković i Radojević (Ceković, Radojević 2015). U sferi primene učeničkih korpusa u nastavi italijanskog jezika, značajan doprinos predstavlja i metodologija upotrebe grešaka u učeničkim korpusima za kreiranje distraktora u zadacima višestrukog izbora, koju u svom radu predstavljaju Korino i Marelo (Corino, Marelo 2009).

Nesselhauf (Nesselhauf 2004) navodi nekoliko ograničenja učeničkih korpusa u nastavi jezika. Najpre, ona ističe da se na osnovu podataka u učeničkim korpusima ne mogu istraživati faktori poput receptivnih veština učenika, motivacije, ili efektivnosti određenih nastavnih metoda i tipova inputa. Zatim, za proučavanje ređih jezičkih pojava ona predlaže upotrebu eksperimentalnih metoda, poput zadataka višestrukog izbora, jer se na osnovu odsustva slučajeva upotrebe nekog izraza u korpusu ne može zaključiti da li učenici imaju znanje o njemu ili ne. Ona, međutim, ističe da i pored ovih nedostataka učenički korpusi pružaju brojne mogućnosti analize učeničkog jezika. Najpre, s obzirom na to da se zasnivaju na stvarnoj jezičkoj produkciji, podaci iz učeničkih korpusa pružaju znatno bolji uvid u produktivne veštine učenika u odnosu na eksperimentalne podatke. Zatim, za razliku od eksperimentalnih metoda, učenički korpusi

omogućuju analizu nekoliko različitih aspekata učeničkog jezika istovremeno, kao i istraživanje uticaja različitih faktora na učenički jezik, kao što su nivo znanja jezika, J1 učenika, uzrast učenika i sl. (ibid.). Takođe, zabeležene su brojne prednosti upotrebe učeničkih korpusa u DDL aktivnostima na času. U ovim aktivnostima učenici imaju ulogu istraživača i mogu da sami otkriju razlike između svog međujezika i ciljnog jezika, što ubrzava proces usvajanja, povećava nivo motivacije učenika i podstiče interakciju, kako među učenicima, tako i između učenika i nastavnika (Granger 2002). Zajdelhofer (Seidlhofer 2002: 217-219) ističe da zapažanje grešaka, testiranje hipoteza vezanih za jezička pravila i usvajanje ovih pravila, koji se odvijaju u okviru navedenih aktivnosti, pozitivno utiču na razvoj jezičke svesti učenika.

6. Zaključak

Na osnovu istraživanja dostupne literature, može se zaključiti da je uticaj u oblasti nastave italijanskog jezika i dalje mali, uprkos činjenici da je metodologija korpusne lingvistike prisutna u lingvističkim istraživanjima italijanskog jezika. Postoji, međutim, širok spektar oblasti nastave italijanskog jezika koje mogu biti unapređene primenom različitih vrsta korpusa.

Kada su u pitanju opšti referentni korpusi, bogatstvo gramatičkih informacija koje mogu pružiti o određenoj jezičkoj pojavi, kao i prednosti samih aktivnosti u kojima se gramatika uči na osnovu obrazaca umesto na osnovu pravila, čini ovu vrstu korpusa potencijalno vrednim alatom u nastavi gramatike italijanskog jezika. Takođe, jedna od oblasti u kojima referentni korpusi, kao što je „CORIS“, nude brojne prednosti u odnosu na rečnike predstavlja proces istraživanja značenja reči, s obzirom na to da učenicima pružaju informacije relevantne za konkretan kontekst učenja jezika, omogućuju istraživanje razlika u značenju reči i olakšavaju stvaranje svesti o vezi između upotrebe reči i njihovog značenja. Aktivnosti istraživanja opštih korpusa takođe predstavljaju efikasan način učenja kolokacija u italijanskom jeziku, čije je prepoznavanje i učenje putem tradicionalnih sredstava bilo problematično za učenike. U cilju pojednostavljivanja rezultata i samih aktivnosti istraživanja podataka iz korpusa, umesto opštih referentnih korpusa se za prethodno navedene vrste aktivnosti mogu koristiti veb-korpusi, korpusi novinskih tekstova ili „ad hoc“ korpusi.

Kao najznačajnije oblasti primene specijalizovanih korpusa u nastavi jezika izdvajamo istraživanje stručne terminologije, aktivnosti pisane produkcije i nastavu prevođenja. Zbog ograničenosti svoje strukture na jednu oblast znanja ili tip teksta, specijalizovani korpusi pružaju znatno detaljniju sliku jezičkih osobina, terminologije i načina izražavanja određenih koncepata u ovim jezičkim domenima, omogućujući pritom i učenje same materije koju

tekstovi u korpusu obrađuju. Potreban je, međutim, veći broj specijalizovanih korpusa italijanskog jezika koji bi obuhvatali širok spektar različitih oblasti italijanskog jezika struke kako bi se redovno mogli primenjivati u nastavi. Kao alternativa specijalizovanim korpusima se mogu koristiti odeljci veb-korpusa koji obuhvataju tekstove iz pojedinačnih tematskih oblasti, ili se, pak, mogu sastaviti „ad hoc“ korpusi tekstova iz određene oblasti ili tekstualnog žanra.

Uporedni korpusi omogućuju učenicima da putem analize tekstova na različitim jezicima koji pripadaju istom žanru ili oblasti znanja putem konkordanci otkriju terminologiju, kolokate i prevodne ekvivalente u okviru određene oblasti, ali i da razviju osećaj za šire jezičke obrasce u ciljnom jeziku, čime se doprinosi stvaranju tekstova koji su bliži izvornim tekstovima. Paralelni korpusi omogućuju učenicima da putem istraživanja konkordanci i kolokacionih obrazaca identifikuju šire jedinice značenja koje predstavljaju prevodne ekvivalente i pružaju uvid u originalna rešenja profesionalnih prevodilaca za tipične probleme u procesu prevođenja. Oni se takođe mogu upotrebljavati kao dopuna dvojezičnim rečnicima prilikom pisanja tekstova, kao i za učenje određenih aspekata jezika, poput gramatičkih pravila, putem istraživanja paralelnih konkordanci koje su prethodno odabrane od strane nastavnika.

Kada je u pitanju direktna primena učeničkih korpusa u nastavi italijanskog jezika, zabeležene su značajne koristi u oblasti ispravljanja grešaka u međujeziku učenika. Upoređivanjem svog međujezika u učeničkom korpusu i jezika izvornih govornika italijanskog jezika, učenici mogu prepoznati svoje greške i usvojiti pravilne jezičke obrasce. Aktivnosti ovog tipa u kojima učenici analiziraju korpus sastavljen od njihovih tekstova pružaju dodatne prednosti, s obzirom na to da su učenici u tom slučaju motivisaniji za istraživanje jezika i učenje metoda analize korpusnih podataka. Pored direktne primene učeničkih korpusa u učionici, veliki je značaj učeničkih korpusa i u indirektnim vrstama primene u nastavi.

Jedan od osnovnih ciljeva ovog rada je podizanje svesti nastavnika o mogućim vrstama primene korpusa u nastavi italijanskog jezika, što predstavlja samo prvi korak ka njihovoj primeni u ovoj oblasti. U dalje prepreke koje je potrebno prevazići kako bi korpusi postali zastupljen alat u nastavi italijanskog jezika ubrajaju se: izgradnja većeg broja korpusa italijanskog jezika, obuka nastavnika u oblasti korpusne lingvistike i izgradnje sopstvenih ad hoc korpusa, kao i unapređivanje metodologije DDL-a pojedinačnim kontekstima nastave (poput nastave na nižim nivoima obrazovanja).

Literatura

- Vraneš 2014: A. Vraneš, Digitalna humanistika i savremene biblioteke, *Infoteka*, 15, 1, 4-15.
- Aston 1997: G. Aston, Enriching the learning environment: Corpora in ELT, in: Wichmann, A., Fligelstone, S., McEnery, T. & Knowles, G. (eds.), *Teaching and language corpora*, New York: Addison Wesley Longman, 51-64.
- Aston 1999: G. Aston, Corpus use and learning to translate, *Textus*, 12, 289-313.
- Barbera 2013: Barbera, Manuel. *Linguistica Dei Corpora E Linguistica Dei Corpora Italiana: Un'introduzione*. Milano: Qu.ASAR.
- Barbera 2015: M. Barbera, Quanto più la relazione è bella: Saggi di storia della lingua italiana 1999-2014. Tricase: Youcanprint.
- Barbera et al. 2007: M. Barbera, E. Corino & C. Onesti, Che cos'è un corpus? Per una definizione più rigorosa di corpus, token, markup, in: Barbera, M., Corino, E. & Onesti, C. (eds.), *Corpora e linguistica in rete*, Perugia: Guerra Edizioni, 25-88.
- Baroni et al. 2009: M. Baroni et al., The WaCky Wide Web: A Collection of Very Large Linguistically Processed Web-Crawled Corpora, *Language Resources and Evaluation*, 43, 3, 209-226.
- Bauker 1998: L. Bowker, Using Specialized Monolingual Native-Language Corpora as a Translation Resource: A Pilot Study, *Meta* 43, 4, 631-651.
- Bernardini 2004: S. Bernardini, Corpora in the classroom, in: McHardy, J. S. (ed.), *How to Use Corpora in Language Teaching*, Amsterdam: John Benjamins, 15-36.
- Bini et al. 2007: M. Bini, A. Pernas & P. Pernas. Apprendimento / insegnamento delle collocazioni dell'italiano. Con i NUNC è più facile, in: Barbera, M., Corino, E. & Onesti, C. (eds.), *Corpora e linguistica in rete*. Perugia: Guerra Edizioni, 323-333.
- Bolton, Kob 2017: A. Boulton, T. Cobb, Corpus use in language learning: A meta-analysis, *Language Learning*, 67, 2, 348-393.
- Braun 2005: S. Braun, From pedagogically relevant corpora to authentic language learning contents, *ReCALL*, 17, 1, 47-64.
- Canetin 1998: F. Zanettin, Bilingual comparable corpora and the training of translators, *Meta*, 43, 4, 616-630.
- Canetin 2001: F. Zanettin, Swimming in Words: Corpora, Translation, and Language Learning, in: Aston, G. (ed.), *Learning with Corpora*, Houston, TX: Athelstan, 177-197.
- Canetin 2014: F. Zanettin, Translation-Driven Corpora: Corpus Resources for Descriptive and Applied Translation Studies. New York: Routledge.
- Ceković 2016: N. Ceković, Diskursni markeri u govornoj produkciji na italijanskom kao drugom jeziku, Beograd: Filološki fakultet.
- Ceković, Radojević 2016: N. Ceković & D Radojević, Didattica con i corpora orali di italiano L2, in: Ramsey-Portolano, C. (ed.), *The Future of Italian Teaching: Media, New Technologies and Multi-Disciplinary Perspectives*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 96, 106
- Čarls 2011: M. Charles, Using hands-on concordancing to teach rhetorical functions: Evaluation and implications for EAP, In: Frankenberg-Garcia, A., Flowerdew, L & Aston, G. (eds.), *New trends in corpora and language learning*, London: Continuum, 26-43.

- Čejmbers 2005: A. Chambers, Integrating corpus consultation in language studies, *Language learning & technology*, 9, 2, 111-125.
- Favreti I dr. 2001: R. R. Favretti, F. Tamburini & E. Martelli, Words from Bononia Legal Corpus, *International journal of corpus linguistics*, 6, 3, 13-34.
- Filip 2009: G. Philip, Arriving at Equivalence: Making a Case for Comparable General Reference Corpora in Translation Studies, in: Beeby, A., Rodríguez, P. & Sánchez-Gijón, P. (eds.), *Corpus Use and Translating*, Amsterdam: John Benjamins, 59-74.
- Frankenberg-Garsija 2004: A. Frankenberg-Garcia, Lost in Parallel Concordances, in: Aston, G., Bernardini, S. & Stewart, D. (eds.), *Corpora and Language Learners*, Amsterdam: John Benjamins, 213-229.
- Gandin 2009: S. Gandin, Linguistica dei corpora e traduzione: definizioni, criteri di compilazione e implicazioni di ricerca dei corpora paralleli, *Annali della Facoltà di Lingue e Letterature Straniere dell'Università di Sassari*, 5, 133-152.
- Gavioli 2005: L. Gavioli, *Exploring corpora for ESP learning*, Amsterdam: John Benjamins.
- Gavioli 1999: L. Gavioli, Corpora and the concordancer in learning ESP. An experiment in a course for interpreters and translators. *Anglistica e... Metodi e percorsi comparatistici nelle lingue, culture e letterature di origine europea* 2, 331-44.
- Grejndžer i dr. 2002: S. Granger, J. Hung & S. Petch-Tyson, in: Granger, S., Hung, J. & Petch-Tyson, S. (eds.), *Computer learner corpora, second language acquisition and foreign language teaching*, Amsterdam, Philadelphia: Benjamins.
- Hanston 2002: S. Hunston, *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kenedi 1998: G. Kennedy, *An introduction to corpus linguistics*, London, New York: Longman.
- Kibler 2011: N. Kübler, Working with corpora for translation teaching in a French-speaking setting, in: Frankenberg-Garcia, A., Flowerdew, L., & Aston, G. (eds.), *New trends in corpora and language learning*, London: Continuum, 62-80.
- Kob 1999: T. Cobb, Applying constructivism: A test for the learner-as-scientist, *Educational Technology Research and Development* 47, 3, 15-31.
- Korino, Marelo 2009: E. Corino & C. Marelo, Didattica con i corpora di italiano per stranieri, *Italiano Lingua Due*, 1, 279-285.
- Kresti, Monelja 2016: E. Cresti & M. Moneglia, La linguistica italiana dei corpora, in: Lubello, S. (ed.), *Manuale di linguistica italiana*, Berlin, Boston: De Gruyter, 581-611.
- Lavioza 1999: S. Laviosa, Come studiare e insegnare l'italiano attraverso i corpora, *Italica* 76, 4, 443-453.
- Li 2011: S. Lee, Challenges of using corpora in language teaching and learning: Implications for secondary education, *Linguistic Research*, 28, 1, 159-178.
- Makeneri, Šao 2001: T. McEnery & R. Xiao, What corpora can offer in language teaching and learning, in: Hinkel, E. (ed.), *Handbook of research in second language teaching and learning*, Routledge: New York, 364-380.
- Marelo 2012: C. Marelo, Corpora di apprendenti. Come usarli nella didattica dell'italiano in Svizzera, in: Di Pretoro, R. (ed.) *Lingua e letteratura italiana 150 anno dopo l'Unità*. Monaco: Meidenbauer, 299-315.
- Marison-Bouvi 1996: S. Murison-Bowie, Linguistic Corpora and Language Teaching, *Annual Review of Applied Linguistics*, 16, 182-89.

- Mensfeld 2014: G. Mansfield, Hands on: Developing language awareness through corpus investigation, in: Gotti, M. & Giannoni D. S. (eds.), *Corpus Analysis for Descriptive and Pedagogical Purposes: Esp Perspectives*, New York: Peter Lang, 369-387.
- Mikolič Južnič 2012: T. Mikolič Južnič, I corpora nell'insegnamento della traduzione: un approccio a problemi di stile e sintassi, *Rivista Internazionale di Tecnica della Traduzione*, 14, 109-120.
- Miličević, Samardžić 2010: M. Miličević, T. Samardžić, Korpusi kao sredstvo za postizanje autonomije u učenju stranog jezika, u: Vučo, J. i Milatović, B. (ur.), *Autonomija učenika i nastavnika u nastavi jezika i književnosti*, Nikšić: Filozofski fakultet, 387-399.
- Moderc 2015a: S. Moderc, Elektronski korpus srpskih književnih dela i njihovih prevoda na italijanski jezik. *Anali Filološkog fakulteta* 27, 2, 301-316.
- Moderc 2015b: S. Moderc, Su un modo di tradurre l'avverbio serbo "inače" in italiano: il caso dell'equivalente "altrimenti". *Italica Belgradensia*, 1, 61-79.
- Munijer 2002: F. Meunier, The pedagogical value of native and learner corpora in EFL grammar teaching, in: Granger, S., Hung, J. & Petch-Tyson, S. (eds.), *Computer learner corpora, second language acquisition and foreign language teaching*, Philadelphia: John Benjamins, 119-142.
- Nesselhauf 2004: N. Nesselhauf, Learner corpora and their potential for language teaching, in: Sinclair, J. M. (ed.), *How to Use Corpora in Language Teaching*, Amsterdam: John Benjamins, 125-152.
- O'Kif et al. 2007: A. O'Keeffe, M. McCarthy & R. Carter, *From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Kif, Farr 2003: A. O'Keeffe, & F. Farr, Using Language Corpora in Initial Teacher Education: Pedagogic Issues and Practical Applications, *TESOL Quarterly* 37, 3, 389-418.
- Pirson 2003: J. Pearson, Using parallel texts in the translator training environment, in: Zanettin, F., Bernardini, S. & Stewart, D. (eds.), *Corpora in Translator Education*, Manchester: St Jerome, 15-24.
- Römer 2008: U. Römer, Corpora and language teaching, in: Lüdeling, A. & Kytö, M. (eds.), *Corpus Linguistics. An International Handbook (volume 1)*, Berlin: Mouton de Gruyter, 112-130.
- Tjubert 2004: W. Teubert, Units of meaning, parallel corpora, and their implications for language teaching, in: Connor, U. & Upton, T. A. (eds.), *Applied corpus linguistics: A multidimensional perspective*, Amsterdam: Rodopi, 171-189.
- Vigano 2011: P. B. Vigano, I corpora e il loro sfruttamento in didattica, *Italiano LinguaDue* 2, 115-128.
- Zajdelhofer 2002: B. Seidlhofer, Pedagogy and local learner corpora: Working with learning-driven data, in: Granger, S., Hung, J. & Petch-Tyson, S. (eds.), *Computer learner corpora, second language acquisition and foreign language teaching*, Philadelphia: John Benjamins, 213-234.
- Žilkin i dr. 2007: G. Gilquin, S. Granger & M. Paquot, Learner corpora: The missing link in EAP pedagogy, *Journal of English for Academic Purposes*, 6, 4, 319-335.

TYPES OF CORPORA AND THE POSSIBILITIES OF THEIR APPLICATION IN ITALIAN LANGUAGE TEACHING

S u m m a r y

In this article, we have presented methods of applying the most common types of language corpora in language teaching, with a particular accent on promising methods of direct application in Italian language teaching. Furthermore, we have also presented the most salient advantages and limitations of these methods, as well as the most suitable Italian language corpora for each application. Given that the number of studies related to the direct use of corpora in Serbia is still relatively small, the goal of this article is to contribute to a greater awareness of the potential of different uses of corpora in the classroom by Italian language teachers. Having in mind this goal, as well as spatial limitations, we have presented only some of the most common types of corpus use in language teaching which are relevant for direct corpus application in the classroom.

Key words: corpus, language teaching, Italian language

Prilog 1

Vežba sa konkordancama izraza „sua moglie“ sa mogućim razmakom između reči u CORIS korpusu (5 rezultata) (Miličević, Samardžić 2010: 198)

Upit: sua 2:2 moglie

Dobijeni rezultati:

STAMPA“: temibile dello stesso Cancelliere : la sua terza moglie Hiltrud , che tutti già

STAMPA“: e , fece salire l ‘ aristocratico e la sua bella moglie sulla diligenza . Invita

STAMPA“: ritratti dell ‘ arciduca Alberto e di sua moglie Isabella (1615) . Ma ancor p

STAMPA“: dibilmente tragico . Agli assassini di sua moglie vorrebbe dire qualcosa ?
Spero

STAMPA“: . Valerio Fioravanti torna a guardare sua moglie Squillano i telefoni . Il la

Zadatak: U kojim slučajevima se uz imenicu moglie (‘žena’) javlja određeni član?

Prilog 2

Najčešći kolokati za konstrukciju „attraversare“ + član u CORIS korpusu

Collocate	Mutual Information	f(node,colloc)	f(colloc)
barriera	10.133999	14	1565
oceano	9.789691	12	1703
frontiera	9.300759	12	2390
deserto	8.666410	13	4019
canale	8.369115	10	3799

Prilog 3

Najčešći kolokati za konstrukciju „varcare“ + član u CORIS korpusu

Collocate	Mutual Information	f(node,colloc)	f(colloc)
portone	11.742653	12	1928
soglia	10.100042	124	5076
prima_di	8.267337	10	17869
porta	7.460362	12	37515
casa	6.196384	11	82587